



## رابطه بین هوش معنوی و شادکامی و متغیرهای دموگرافیک در پرستاران بیمارستان

### فاطمه الزهرا و بنت الهدی شهرستان بوشهر

فریبرز باقری<sup>۱</sup>، فاطمه اکبری زاده<sup>۱\*</sup>، حمیدرضا حاتمی<sup>۲</sup>

<sup>۱</sup> گروه روانشناسی بالینی، واحد علوم و تحقیقات تهران

<sup>۲</sup> گروه روانشناسی دانشگاه امام حسین (ع)

### چکیده

زمینه: هوش معنوی به عنوان ظرفیت انسان برای پرسیدن سئوالات نهایی درباره معنای زندگی و تجربیات هم‌زمان و ارتباط یکپارچه بین ما و دنیایی که در آن زندگی می‌کنیم، تعریف شده است و ممکن است بکارگیری آن در زندگی افراد به شادکامی و بهزیستی بینجامد. هدف این مطالعه بررسی رابطه بین هوش معنوی و شادکامی در پرستاران بیمارستان فاطمه الزهرا و بنت الهدی شهرستان بوشهر می‌باشد.

مواد و روش‌ها: این یک مطالعه مقطعی توصیفی-تحلیلی بود که به طریق روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی، تعداد ۱۲۵ عدد پرسشنامه در بین پرستارانی که با بیماران ارتباط داشتند توزیع و اطلاعات به روش خودسنجی جمع‌آوری گردید. پرسشنامه‌های مورد استفاده شامل؛ (۱) پرسشنامه هوش معنوی ناصری، شادکامی اکسفورد و مشخصات دموگرافیک بودند.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان دادند که بین سه متغیر هوش معنوی و شادکامی یعنی خودآگاهی متعالی ( $P < 0/001$ ) و تجربیات معنوی ( $P < 0/000$ ) و شکیبایی ( $P < 0/002$ ) و همچنین با نمره کل هوش معنوی و شادکامی پرستاران ( $P < 0/000$ ) رابطه معنی‌دار خطی وجود داشت. از بین مشخصات دموگرافیک مثل سن، جنسیت، وضعیت تأهل، سال‌های خدمت در شغل پرستاری، نوع مدرک تحصیلی تنها بخش محل کار با مؤلفه سوم هوش معنوی ( $P < 0/003$ ) و شادکامی ( $P < 0/008$ ) رابطه‌اش معنی‌داری بود.

نتیجه‌گیری: ارتقاء هوش معنوی پرستاران به آنها کمک می‌کند به شادکامی پایدارتری دست پیدا کرده و با داشتن یک روحیه شاد، در امر تأمین سلامتی خود و بیماران‌شان کمک بیشتری نمایند.

واژگان کلیدی: معنویت، هوش معنوی، پرستاران، شادکامی

دریافت مقاله: ۸۸/۱۰/۱۴- پذیرش مقاله: ۸۹/۲/۲۰

\* گروه روانشناسی بالینی، واحد علوم و تحقیقات تهران

## مقدمه

در سال‌های اخیر معنویت به‌عنوان یک جنبه مهم از کنش انسان‌گرایانه که رابطه پایایی با سلامت و بهبودی دارد مورد توجه قرار گرفته است (۱). معنویت با توجه به اینکه تشابهاتی با مذهب<sup>۱</sup> دارد ولی دارای مفهومی گسترده‌تر و وسیع‌تر از مذهب می‌باشد. مذهب اغلب به مراسم و تشریفات خاصی نیاز دارد (با توجه به فرهنگ) و اغلب وابسته به دولت است در حالی که معنویت یک نیروی درونی و نامرئی است (۲) و با احساس خصوصی خود، دیگران، دنیا یا جهان و تعالی<sup>۲</sup> پیوند بیشتری دارد (۳). انواع پیامدهای سلامتی از قبیل کیفیت زندگی، عملکردهای زیستی- روانی اجتماعی عمدتاً هم به‌وسیله هوش معنوی<sup>۳</sup> و هم مذهب تحت تأثیر واقع شده است (۴).

هوش معنوی سازه‌های معنویت و هوش را درون یک سازه جدید ترکیب می‌کند (۵) و به‌عنوان ظرفیت انسان برای پرسیدن سئوالات نهایی درباره معنای زندگی و تجربیات همزمان و ارتباط یکپارچه بین ما و دنیایی که در آن زندگی می‌کنیم، تعریف شده است (۶). آن یکی از هوش‌های چندگانه است و روش‌های متعددی را در بر می‌گیرد و می‌تواند زندگی درونی و روح را با زندگی بیرونی و کار در دنیا، یکپارچه و هماهنگ سازد و ممکن است به شادکامی و بهزیستی افراد بینجامد (۷).

سازمان بهداشت جهانی سلامتی را نه تنها نبود بیماری، بلکه تلفیق و هماهنگی بهزیستی بین عوامل فیزیکی،

عاطفی، اجتماعی و معنوی<sup>۴</sup> تعریف می‌کند (۸). حرفه پرستاری حرفه‌ای است که با سلامتی مردم ارتباط تنگاتنگ دارد و به‌وسیله جنبه‌هایی از مراقبت‌های پرستاری بالینی که مشتمل بر ارتباطات بین انسانی افراد، گروه‌ها و نیز سایر فعالیت‌های گوناگون می‌باشد، مشخص می‌گردد. پرستاران روزانه در محیط کار با استرسورهای متعددی روبرو می‌شوند که می‌تواند سلامتی آنها را به خطر انداخته و باعث شود انگیزه لازم را برای کار کردن نداشته باشند (۹ و ۱۰).

بنظر می‌رسد افرادی که گرایش‌های معنوی دارند هنگام رویارویی با آسیب، پاسخ‌های بهتری به وضعیت می‌دهند و موقعیت تولیدکننده فشار را بهتر اداره می‌کنند (۱۱) و میزان افسردگی آنها کمتر می‌باشد (۱). مازلو (Maslow) یافتن معنی زندگی را دغدغه عمده و اولیه انسان می‌داند که این فرایند به سمت مجموعه بزرگتری از ارزش‌ها هدایت می‌شود و به‌خوبی، زیبایی و یکپارچگی زندگی تأکید کرده و به شادکامی پایدارتری منتهی می‌شود (۱۲).

شادکامی یک مفهوم مثبت است که برای سالم ماندن مهم و حیاتی است (۱۳) و به‌عنوان یک رضایت کامل، بادوام و قانع‌کننده در زندگی، به‌عنوان یک کل تعریف شده (۱۲) و باعث ایجاد یک رابطه کاری بهتر، بین کارکنان در محیط‌کاری می‌شود (۱۴).

پرستارانی که نتوانند معنا و هدفشان را از انتخاب شغل پرستاری پیدا کنند، ممکن است منجر به ناشاد بودن آنها در محیط‌کاری و همچنین صدمه‌زدن به‌رابطه بین

1. religion  
2. transcendence  
3. spiritual intelligence

4. bio psycho social spiritual

آنها، مراجعین، همکاران، و حتی اعضای خانواده خود کردند. هدف این مطالعه تعیین رابطه بین هوش معنوی و شادکامی در پرستاران بیمارستان فاطمه‌الزهرا و بنت‌الهدی شهرستان بوشهر بود.

### مواد و روش کار

در این مطالعه توصیفی-تحلیلی، جامعه پژوهش شامل پرستاران شاغل در بیمارستان فاطمه‌الزهرا و بنت‌الهدی شهرستان بوشهر بود. با توجه به مشخص بودن حجم جامعه (۱۹۷ نفر) حجم نمونه به وسیله جدول مورگان (۱۹۷۹) برآورد گردید. سپس با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای، تصادفی اسامی پرستاران شاغل در هر کدام از بخش‌های بیمارستان استخراج شد. جهت رعایت نکات اخلاقی پژوهش شرکت نمونه‌ها در پژوهش به صورت داوطلبانه بوده و به آنها اطمینان داده شد که اطلاعاتشان به صورت محرمانه باقی می‌ماند.

بعد از برگزاری جلسه توجیهی در خصوص اهداف تحقیق با سوپروایزر و مسئولین بخش‌های مختلف بیمارستان، پرسشنامه‌ها از طریق آنها در بین پرستاران توزیع گردید. از ۱۴۳ پرسشنامه توزیع شده به ۸۰ درصد پرسشنامه‌ها (۱۲۵) پرسشنامه به‌طور کامل پاسخ داده شده بود. پرسشنامه‌های مورد استفاده عبارت بودند از اطلاعات دموگرافیک شامل جنس، سن، بخش محل کار، تحصیلات و غیره بود. پرسشنامه هوش معنوی (۱۳۸۷) که حاوی ۹۷ سؤال می‌باشد و چهار مؤلفه خودآگاهی متعالی (۵۵ سؤال)، تجربیات معنوی (۳۴ سؤال)، شکیبایی، (۱۹ سؤال) و بخشش (۷ سؤال) را می‌سنجد (۱۵). اعتبار و روایی سئوالات براساس ضریب کرونباخ ۰/۹۵ برآورد شده است. روش نمره‌گذاری این پرسشنامه

به روش لیکرت می‌باشد. هر عبارت دارای چهار گزینه است و از الگوی ۱ تا ۴ پیروی می‌کند اگر آزمودنی گزینه تقریباً همیشه را انتخاب کند، نمره ۴ به وی تعلق می‌گیرد، با گزینه اغلب، نمره ۳ با گزینه بندرت، نمره ۲ و با گزینه هرگز، نمره ۱ به وی داده می‌شود و ۷ سؤال نیز به صورت وارونه نمره‌گذاری می‌گردند. پرسشنامه شادکامی اکسفورد (۱۹۸۲) که حاوی ۲۹ سؤال بوده و اعتبار و روایی آن برابر با ۰/۹۱ برآورد شده است. این پرسشنامه توسط دانشگاه آکسفورد ساخته شده و در سال ۱۳۷۸ توسط علی‌پور و نوربالا به فارسی برگردانده شده است (۱۶). این پرسشنامه حاوی ۲۹ گروه جمله است که براساس مقیاس لیکرت نمره‌گذاری می‌شود.

آزمودنی هر گروه از جملات را می‌خواند و سپس حرف مقابل جمله‌ای را که بهتر از همه طرز احساسش را مشخص می‌کند با ضربدر انتخاب می‌کند. نمرات ۰، ۱، ۲ و ۳ را به ترتیب برای گزینه‌های الف، ب، ج و د در نظر گرفته و نمراتی را که آزمودنی با زدن ضربدر در هر گروه به دست می‌آورد جمع می‌شود بنابراین با توجه به تعداد سئوالات پرسشنامه، نمره نهایی بین ۰ تا ۸۷ خواهد. تحلیل آماری از طریق نرم‌افزار SPSS (USA, Il, Chicago, Inc) ویرایش ۱۱/۵ انجام شد. داده‌ها از طریق آمار توصیفی و سپس به وسیله آزمون‌های تحلیل واریانس یک‌طرفه و ضریب همبستگی، در سطح معنی‌داری  $P < 0/005$  مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

### یافته‌ها

یافته‌ها نشان دادند میانگین سنی شرکت‌کنندگان در این مطالعه  $32/58 \pm 7/35$  می‌باشد. بیشتر شرکت‌کنندگان زن و

متأهل و دارای مدرک لیسانس بودند. (جدول شماره ۱).

جدول ۱) مشخصات دموگرافیک شرکت کنندگان ۱۲۵ نفر

شاخص	تعداد (درصد)	شاخص	تعداد (درصد)	شاخص	تعداد (درصد)
متغیرهای دموگرافیک	میانگین ± انحراف معیار	وضعیت ازدواج	میانگین ± انحراف معیار	موقعیت شغلی	میانگین ± انحراف معیار
سن		متأهل	۶۹/۲۸۷	سوپروایزر	۳/۲۴
۲۰-۲۹	۴۰/۵۰	مجرد	۲۹/۶۳۷	سوپرستار	۸/۸۱
۳۰-۳۹	۴۲/۴۵۳	بیوه	۰/۸۱	پرستار بخش	۷۴/۴۹۳
۴۰ به بالا	۱۷/۶۲۲	نام بخش محل کار		سایر	۱۳/۶۱۷
جنسیت		اورژانس اطفال	۱۶/۲۰		
زن	۷۷/۶۹۷	اورژانس بزرگسالان	۱۶/۳۰	سابقه کار	
مرد	۲۲/۴۲۸	ICU	۲۱/۶۲۷	زیر سه سال	۳۷/۲۷۷
وضعیت تحصیلات		داخلی	۲/۸۶	۳-۵ سال	۱۹/۱۴۶
دیپلم	۱۶/۸۲۱	دیالیز و تالاسمی	۷/۲۹	۱۰-۵ سال	۲۹/۲۲۳
فوق دیپلم	۳/۲۴	CCU	۸/۸۱	بالای ۱۰ سال	۴۶/۳۵۴
لیسانس	۷۹/۲۹۹	NICU			
فوق لیسانس	۰/۸۱	اعصاب و روان	۵/۶۷		
		اتاق عمل و زایشگاه	۱۱/۲۱۴		
		سایر	۴/۵		

متعالی ( $P < 0/001$ )، تجربیات معنوی ( $P < 0/000$ ) و شکیبایی ( $P < 0/002$ ) با شادکامی رابطه معنی دار و مستقیم دارند و تنها عامل چهارم یعنی بخشش رابطه-اش با شادکامی معنی دار نبود ( $P < 0/114$ ). در کنار فرضیه اصلی دو هدف فرعی، رابطه هوش معنوی و مؤلفه‌های آن و شادکامی را با مشخصات دموگرافیک (سن، جنس، وضعیت تأهل، سابقه‌کاری، نوع مدرک تحصیلی، بخش محل کار) سنجیده شد.

آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه در جدول شماره ۳ نشان می‌دهد، از بین مشخصات دموگرافیک تنها بخش محل کار با شادکامی و با یکی از مؤلفه‌های هوش معنوی یعنی شکیبایی ارتباط معنی‌داری دارد ( $P < 0/003$ ).

تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون ضریب همبستگی خطی نشان داد که بین هوش معنوی و شادکامی رابطه خطی معنی دار و مستقیم ( $p < 0/000$ ) وجود دارد (جدول شماره ۲).

جدول ۲) ضریب همبستگی بین شادکامی، هوش معنوی و مؤلفه‌های آن تعداد ۱۲۵ نفر

مؤلفه	R	P
خودآگاهی متعالی	۰/۲۸۸	**/۰۰۱
تجربیات معنوی	۰/۳۴۷	**/۰۰۰
شکیبایی	۰/۲۷۵	**/۰۰۲
بخشش	۰/۱۳۱	۰/۱۴۴
کل نمره هوش معنوی	۰/۳۵۶	**/۰۰۰

\*\* سطح معنی‌داری برابر با  $P < 0/005$  می‌باشد.

همچنین یافته‌های جدول شماره ۲ نشان می‌دهد از بین ۴ مؤلفه هوش معنوی، سه مؤلفه آن یعنی خودآگاهی

جدول ۳) انجام تحلیل واریانس یکطرفه بین بخش محل کار و هوش معنوی، مؤلفه‌های آن و شادکامی تعداد ۱۲۵ نفر

متغیر	آماره	مجدورات مجموع	Df	میانگین مجدورات	F	P
هوش معنوی	بین گروهی	۹۷۹۲/۴۷۱	۱۰	۹۷۹/۲۴۷		
	درون گروهی	۶۳۹۲/۴۴۱	۱۱۴	۶۰۸۷۰/۶	۱/۶۰۹	۰/۱۱۳
	جمع	۷۹۱۸۴/۹۱۲	۱۲۴			
تجربیات معنوی	بین گروهی	۳۶۴۰/۳۸۷	۱۰	۹۸۱۳۲۲		
	درون گروهی	۲۸۳۰۹/۵۳۱	۱۱۴	۵۴/۹۷۶	۱/۳۹۳	۰/۱۶۱
	جمع	۳۱۹۴۹/۹۶۸	۱۲۴			
شکیبایی	بین گروهی	۵۴۷/۰۲۸	۱۰	۸۸۰۳		
	درون گروهی	۲۱۱۷/۷۴۰	۱۱۴	۱۰۸۷۱۱	۲/۹۴۳	*۰/۰۰۳
	جمع	۲۶۶۴/۷۶۸	۱۲۴			
بخشش	بین گروهی	۱۲۳۱۷	۱۰	۵۷۱/۷۵۶		
	درون گروهی	۱۲۲۰/۰۳۵	۱۱۴	۴۵۰/۲۹۶	۱/۲۴	۰/۳۵۰
	جمع	۱۳۴۰/۳۵۲	۱۲۴			
شادکامی	بین گروهی	۳۵۶۲/۵۷۷	۱۰	۳۵۶/۲۵۸		
	درون گروهی	۱۵۹۱۱/۸۱۱	۱۱۴	۱۳۹/۵۷۶	۲/۵۵۲	*۰/۰۰۸
	جمع	۱۹۴۷۴/۲۸۸	۱۲۴			

سطح معنی داری  $P < 0.05$ 

بزرگسالان و اورژانس اطفال ( $P < 0.032$ )، اورژانس اطفال و تالاسمی و دیالیز ( $P < 0.013$ ) مربوط می‌باشد (جدول شماره ۴).

انجام آزمون تعقیبی توکی نشان داد که این معنی‌دار بودن به‌اختلاف بین میانگین‌های نمرات پرستاران شاغل در بخش‌های اورژانس اطفال و داخلی ( $P < 0.032$ )، اورژانس

جدول ۴) انجام آزمون توکی برای معنی دار بودن دوتایی میانگین‌ها بین مؤلفه سوم هوش معنوی (شکیبایی) و بخش محل کار

دفعه پرستاری	اورژانس بزرگسالان	اورژانس اطفال	ICU	داخلی	تالاسمی و دیالیز	CCU	NICU	اعصاب و روان	اتاق عمل و زایشگاه	سایر
۱/۰۰۰	—	۰/۴۵۷	۱/۰۰۰	۰/۹۹۹	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۰/۹۷۶	۰/۸۶۶	۱/۰۰۰	۰/۹۲۷
اورژانس بزرگسالان	—	*۰/۰۳۲	۰/۹۹۹	۰/۹۹۳	۰/۹۹۶	۱/۰۰۰	۰/۸۷۴	۰/۵۲۸	۱/۰۰۰	۰/۸۷۴
اورژانس اطفال	—	—	۰/۱۳۳	*۰/۰۳۲	*۰/۰۱۳	۰/۱۲۴	۰/۹۹۸	۱/۰۰۰	۰/۱۶۲	۱/۰۰۰
ICU	—	—	—	۰/۸۵۷	۰/۸۵۶	۱/۰۰۰	۰/۹۸۸	۰/۸۳۹	۱/۰۰۰	۰/۹۴۲
داخلی	—	—	—	—	۱/۰۰۰	۰/۹۹۶	۰/۵۴۹	۰/۲۶۶	۰/۹۷۴	۰/۳۹۲
تالاسمی و دیالیز	—	—	—	—	—	۰/۹۹۸	۰/۵۳۶	۰/۳۲۱	۰/۹۷۸	۰/۳۹۲
CCU	—	—	—	—	—	—	۰/۹۲۹	۰/۶۷۹	۱/۰۰۰	۰/۸۳۰
NICU	—	—	—	—	—	—	—	۱/۰۰۰	۰/۹۷۱	۱/۰۰۰
اعصاب و روان	—	—	—	—	—	—	—	—	۰/۸۸۳	۱/۰۰۰
اتاق عمل و زایشگاه	—	—	—	—	—	—	—	—	—	۰/۹۰۳

سطح معنی داری  $P < 0.05$ 

انجام آزمون تعقیبی توکی در جدول شماره ۵ نشان می‌دهد که اختلاف بین میانگین‌های نمرات پرستاران

همچنین یافته‌ها نشان دادند، بین بخش محل کار و شادکامی نیز ارتباط معنی‌داری وجود داشت ( $P < 0.008$ ).

شاغل در بخش اورژانس اطفال و اورژانس بزرگسالان معنی دار است ( $P < 0/012$ ).

جدول ۵) انجام آزمون توکی برای معنی دار بودن دوتایی میانگین‌ها بین متغیر شادکامی و بخش محل

اورژانس بزرگسالان	اورژانس اطفال	ICU	داخلی	تالاسمی و دیالیز	CCU	NICU	اعصاب و روان	اتاق عمل و زایشگاه	سایر
۰/۸۱۹	۰/۹۹۹	۱/۰۰۰	۰/۹۹۹	۰/۷۷۶	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰
—	*۰/۰۱۲	۰/۵۶۰	۱/۰۰۰	۰/۹۶۷	۰/۱۶۱	۰/۲۲۸	۰/۶۹۸	۰/۴۲۵	۰/۹۲۰
—	—	۰/۹۹۴	۰/۰۷۹	۰/۷۴۴	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۰/۹۹۷	۰/۹۷۲	۰/۹۹۴
—	—	—	۰/۲۵۹	۰/۹۸۴	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰
—	—	—	—	۰/۹۵۲	۰/۲۹۵	۰/۲۹۳	۰/۶۹۸	۰/۵۶۴	۰/۸۷۸
—	—	—	—	—	۰/۹۷۴	۰/۹۴۴	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰
—	—	—	—	—	—	—	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰
—	—	—	—	—	—	—	—	۰/۹۹۸	۰/۹۹۹
—	—	—	—	—	—	—	—	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰
—	—	—	—	—	—	—	—	—	۱/۰۰۰

سطح معنی داری  $P < 0/005$

### بحث

یافته‌های این تحقیق بیانگر این موضوع بودند که پرستاران با هوش معنوی بالا در زندگی به شادکامی بیشتری می‌رسند. این نتیجه با نتیجه مطالعاتی که در امریکای شمالی بدست آمده است همسو است در این مطالعات نشان داده شده است که بین شادکامی و پرداختن به فعالیتهای معنوی همبستگی بالایی وجود دارد (۱۶).

شاو (Shaw) می‌گوید از آنجا که لذت‌های آنی زودگذر هستند، انسان‌ها همواره به دنبال لذت‌های پایدارتر بوده‌اند. فعالیت‌هایی که افراد برای جستجوی معنویت انجام می‌دهند از جمله کمک به دیگران و دلسوزی برای آنها می‌تواند منجر به شادکامی شود (۱۸). یکی از تحقیقاتی جالبی که موکرچی و برون (Mookerjee & Beron) در خصوص ارتباط مذهب با شادکامی در بین کشورهای مختلف انجام داد نشان داد، افرادی که در کشورهای یک مذهبی زندگی می‌کنند تا مذهب‌های چندگانه از شادکامی بیشتری برخوردار هستند (۱۹).

سلیگمن (Seligman) می‌گوید اگر آنچه ما را به یک شادی بزرگ‌تر پیوند دهد، کشف کنیم ما به شادکامی

رسیده‌ایم. سامانه‌های باورهای معنوی و دینی به برخی افراد امکان می‌دهد که به ناملاپلمات، فشارهای روانی و فقدان‌های گریزناپذیر که در روند چرخه زندگی رخ می‌دهد، معنا دهند و به یک زندگی بعدی (اخروی) که در آن این‌گونه دشواری‌ها وجود ندارد امیدوار و خوش‌بین باشند. این افراد اغلب با سبک زندگی جسمانی و روانی سالم‌تری همراه هستند که مشخصه‌های آن، وفاداری زناشویی، رفتار نوع دوستانه و اجتماع‌خواه، اعتدال در تغذیه و پابندی به کار سخت است. معلوم شده است مراقبه (meditation) که برای بعضی‌ها یک تمرین معنوی است با سلامتی در ارتباط است. در نظریه‌های شناختی اعتقاد بر این است که افراد شادکام رویدادهای بیشتری را که از نظر فرهنگی مطلوب است را تجربه می‌کنند و نیز رویدادهای خشتی را به صورت مثبت و رویدادهای مثبت را مثبت‌تر در نظر می‌گیرند. در واقع افراد قادرند از طریق کنترل افکارشان خوشبختی ذهنی و شادکامی خود را افزایش دهند (۱۲). برای مثال این عقیده که در جهان یک نیرو و مقصد والا وجود دارد، می‌تواند به خوشبختی و شادکامی افراد بیافزاید. افرادی که شادکام هستند، افکار و رفتارهایی دارند که سازگار و کمک کننده می‌باشد. این افراد، با دید روشنی به امور می‌نگرند، دعا و نیایش دارند،

دیالیز می‌باشد. با توجه به اینکه رابطه بین شکیبایی و شادکامی نیز معنی‌دار بود، می‌توان نتیجه گرفت که پرستاران شاغل در بخش‌های ذکر شده هم از شکیبایی و هم از شادکامی بالایی برخوردار هستند و شاید همین عامل شکیبایی بودن آنها منجر به شادکامی‌شان شده است.

شکیبایی به معنای استقامت و صبر در مقابل مشکلات و مصائب می‌باشد. افرادی که از این صفت بی‌بهره‌اند در گرفتاری‌ها بسیار زود از پا در می‌آیند. افرادی که در این عامل نمره بالایی کسب می‌کنند، در مواجهه با استرس در طول زندگی کنترل خود را از دست نمی‌دهند و در صورت امکان به‌روشن سازگاران‌های به حل مسائل مربوط به آن موقعیت استرس‌زا می‌پردازند. این افراد پشتکار خوبی برای انجام کارها در دراز مدت تا رسیدن به اهداف مشخص شده دارند. همچنین توانایی ویژه‌ای برای به تأخیر انداختن ارضای فوری نیازهای فوری به نفع اهداف دراز مدت دارند.

با توجه به بحرانی بودن وضعیت بیماران در بخش‌های ذکر شده پرستارانی که در این بخش‌ها کار می‌کنند، نسبت سایر بخش‌ها بایستی از شکیبایی بیشتری برخوردار باشند. از یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که ارتقاء هوش معنوی پرستاران به آنها کمک می‌کند که با زندگی کردن بر طبق اصول کل‌گرای، داشتن یک حس حرفه‌ای برای یک هدف بالاتر، معنی واقعی اتفاقات و وقایع را تشخیص داده و به شادکامی پایدارتری دست پیدا کنند.

نظر به اینکه پرستاران در محیط‌هایی کار می‌کنند که در آن مرگ و زندگی و تأمین سلامتی بیماران از اهم مسائل می‌باشد، بنابراین شادکام بودن آنها و داشتن یک روحیه شاد می‌تواند در امر تأمین سلامتی خود و بیمارانشان کمک نماید. وقتی افراد در محیط کار خود احساس شادکامی کنند، نه تنها خود فرد احساس بهزیستی خرسندی و امید به آینده دارد، بلکه باعث می‌شود سازمان نیز سود ببرد. زیرا کارمندان شادکام، خلاق و سودمند هستند و می‌توانند تصمیمات خوب بگیرند و روابطشان را با دیگران بهبود بخشند (۱۳).

به‌طور مستقیم برای مسائل خود تلاش و کوشش نشان می‌دهند (۱۸). همچنین المر، مک‌دونالد و فریدمن (Fridman, Macdonald, Elmer) با مرور پژوهش‌هایی که اثر معنویت را بر سلامتی بررسی کردند، نشان دادند که معنویت در ارتباط با میزان پایین‌تر بیماری و زندگی طولانی ارتباط دارد (۲۱).

نتیجه تعیین رابطه هوش معنوی با مشخصات دموگرافیک نشان داد که رابطه هوش معنوی با سن، جنس، تأهل، و سابقه کار در رشته پرستاری معنی‌دار نمی‌باشد. این یافته با یافته‌های به‌دست آمده از تحقیق مشابهی که یانگ (Yang) در خصوص رابطه بین هوش معنوی و مشخصات دموگرافیک بر روی پرستاران تایوانی (۲۲) و یانگ و مائو (Yang & Mao) بر روی پرستاران چینی با استفاده از پرسشنامه ماتریکس روانی ولمن (Wollman) انجام دادند، همسو بود (۴). یافته‌های تحقیقات آنها آشکار کردند که سن، عقاید مذهبی و سابقه کار در پرستاری عمدتاً با کل نمره هوش معنوی رابطه معنی‌داری ندارد ولی هنگامی که نمرات هوش معنوی را به درجات بالا، متوسط و پایین تقسیم‌بندی کردند، مشخصات فردی ذکر شده، با هوش معنوی بالا ارتباط معنی‌داری داشت.

ولمن (Wollman) یادداشت کرده که همه عوامل معنوی با سن ارتباط معنی‌داری دارند. یعنی، پرستاران قدیمی‌تر نمره هوش معنوی بالاتری داشتند؛ که ممکن است به دلیل پذیرش بیشتر تجربه‌های معنوی باشد. همچنین مطالعه آنها نشان داد که پرستاران با سابقه ده سال تجربه کار پرستاری نمره هوش معنوی بالاتری داشتند.

از دیگر یافته‌های این پژوهش این بود که بین متغیرهای دموگرافیک و شادکامی نیز رابطه معنی‌داری وجود نداشت. یافته‌های پژوهش حاضر نشان دادند از بین متغیرهای دموگرافیک بخش محل کار هم با شادکامی و هم با متغیر سوم هوش معنوی یعنی شکیبایی، رابطه معنی‌داری داشت. بعد از انجام آزمون تعقیبی توکی مشخص شد که این معنی‌دار بودن تفاوت بین نمرات میانگین‌های پرستاران شاغل در بخش‌های اورژانس اطفال و بزرگسالان، اورژانس اطفال و داخلی و اورژانس اطفال و تالاسمی و

پرستاران و هم بیماران استفاده رده و یک محیط  
بشردوستانه در محیط‌های بیمارستانی را فراهم آورد.

### تشکر و قدردانی

بر خود لازم می‌دانم از مدیر دفتر پرستاری، معاونت درمان، ریاست بیمارستان فاطمه‌الزهرا، مسئول دفتر پرستاری بیمارستان فاطمه‌الزهرا و بنت‌الهدی و تمامی پرستارانی که در انجام این پژوهش ما را صمیمانه یاری کردند، تشکر و قدردانی به‌عمل آورم.

به‌عنوان محدودیت این پژوهش می‌توان به‌شیوه خودسنجی پرسشنامه‌ها اشاره کرد که ممکن است بعضی از شرکت کنندگان، مفهوم سؤالات را متوجه نشده باشند، بخصوص سؤالات هوش معنوی که حالت فلسفی داشت. انجام نشدن تحقیقی در خصوص شادکامی پرستاران چه در داخل و چه خارج کشور برای مقایسه نتیجه این تحقیق با سایر تحقیقات، یکی دیگر از محدودیت‌های این پژوهش بود. پیشنهاد می‌شود مدیریت منابع انسانی به سمتی هدایت شود تا از آخرین دستاوردهای علوم روان‌شناختی جهت تندرستی و ایمنی در کار هم برای

### References:

1. Macdonald JJ. Spiritual Health in older men. Proceeding of the 1th on Seminar Older men and Community: 2002 Feb 21 Toronto, Canada
2. Wong K, Yau SY. Nurses' experiences in spirituality and spiritual care in Hong Kong. *Appl Nurs Res* 2010; 23-242-4.
3. Hyde B. The plausibility of spiritual intelligence: spiritual experience, problem solving and neural sites Australian Catholic University. *Aus Int J Child Spiritual* 2004; 9: 39-52.
4. Yang KP, Mao XY. A study of nurses' spiritual intelligence: A cross-sectional questionnaire survey. *Int J Nurs Stud* 2007; 44: 999-1010.
5. Emmons RA. The psychology of ultimate concern: Motivation and spirituality in personality. ۲ ed. New York: The Guilford Press., 1999.
6. Wollman RN, editor. Thinking with your soul: spiritual intelligence and why it matters. 3rd ed. New York: Harmony Books; 2001: p.123-5.
7. Vaughan F. what is spiritual intelligence?. *J Human Psychol* 2002; 42: 16-33.
8. Sadock B, Sadock V. synopsis of psychiatry: behavioral sciences. 9th ed, New York: William & wilkins., 2003: p.2-3.
9. Lambert V, Lambert C, Petlini M, et al. Workplace and personal factors in associated with physical and mental health in hospital nurses China. *Nur Health Sci* 2007; 9: 120-6.
10. Sadeghyan F, Kalaliyanmoghaddam H, Javanmard M, et al. An epidemiological survey of low back pain and its relationship with occupational and personal factors among nursing personal at hospitals of Shahrood faculty of Medical Sciences. *Iranian South Med J* 2005; 8: 75-82.
11. McEwan W. Spirituality in Nursing: What Are the Issues?. *Orthop Nurs* 2004; 23: 321-6.
12. Bekhet AK, Zauszniewski JA, Nakhla WE. Happiness: Theoretical and Empirical Considerations *Nurs Forum* 2008; 43: 12-23.
13. Gavin JH, Mason RO. The Virtuous Organization: The Value of Happiness in the Workplace. *Organ Dyn* 2004; 33: 379-92.
14. Manion J. Does Your Job Make You Happy?. *Am J Nurs* 2008; 108: 8-11.
15. Naseri A. Developing and Standardization of Spiritual Intelligence Questionnaire [dissertation]. Allameh Tabatabaie: Tehran Univ., 2008.
16. Nurbala A, Alipur A. Preliminary assessment and validity of Oxford Happiness Inventory in student of Tehran universities. *J Andisheh va raftar* 1999; 2: 55-64.
17. Myers DG. The funds, friends and faith of happy people. *Am Psychol* 2000; 55: 56-67.
18. Shaw I. Society and Mental Health: The Place of religion. *Ment Health Rev J* 2008; 13: 4-7.
19. Mookerjee R, Beron K. Gender, religion and happiness. *J Socio Econ* 2005; 34: 674-85.
20. Diener E. Subjective well-being: The science of happiness and proposal for a national, index. *Am Psychol* 2000; 55: 34-43.
21. Elmer L, MacDonald D, Fridman H. Transpersonal psychology, physical health, and mental health: Theory, research and practice. *Humanis psychol* 2003; 31: 159-81.
22. Yang KP. The Spiritual Intelligence of Nurses in Taiwan. *J Nurs Res* 2006; 14: 24-35.